

Faculty of Social Sciences
Institute of Social Studies and Research

Quarterly of Social Studies Research in Iran
No. 4:1093-1121, Winter 2022 ,Vol. 10
Doi: 10.22059/JISR.2021.305535.1086

**Sociological study of the relationship between development
and crime in Hamadan province***

Saeid Goudarzi¹
Nayereh Javidani²
Abbas Soori³

Received January 31, 2021 Accepted December 2, 2021

Abstract

Introduction: Development is a process that leads to human domination of nature and the environment, and changes in lifestyle, social relationships, different emotional conditions, and new attitudes. In addition, in developing countries such as Iran, there are problems such as growth in crime commitment which is the result of the confrontation between modernity and adherence to the past traditions and customs. Hamedan province, like other provinces of the country, follows the rule of center-periphery, so that most economic activities are concentrated in Hamedan city. Meanwhile, all the cities of Hamedan province each have different potentials for investment and sustainable development. On the one hand, this situation has caused population movements to the city of Hamedan and on the other hand, it has caused the underdevelopment of other cities in the province.

Method: The present study aims to investigate the relationship between development and crime in social, cultural and economic dimensions in Hamadan province by

*Scientific-research article, extracted from the master's thesis entitled "Study of the Relationship between development (economic, social, cultural) and crime in Hamadan province", Payame Noor University, Hamadan.

1. Assistant Professor, Department of Sociology, Payame Noor University, Tehran, Iran (Corresponding Author), sgoodarzi1355@pnu.ac.ir
2. Assistant Professor, Department of Sociology, Payame Noor University, Tehran, Iran, n.javidani@gmail.com
3. Master of Sociology, Payame Noor University, Hamadan, Iran, a.soori135500@gmail.com

secondary analysis method. The collected data were analyzed using Excel, GIS and SPSS software and different levels of development of the cities of Hamadan province were determined by TOPSIS method. The statistical population in this study is 9 cities of Hamedan province, namely Hamedan, Malayer, Nahavand, Asadabad, Tuyserkan, Bahar, Kaboudar Ahang, Razan and Famenin. Due to the fact that the size of the statistical population is limited (9 cities of the province) and also the number of samples and the statistical population are equal, the census method was used.

Findings: In terms of development, the city of Hamedan has a favorable situation, the cities of Malayer, Bahar and Nahavand are semi-privileged, the cities of Tuyserkan and Kaboudar Ahang have a low status and the cities of Famenin, Asadabad and Razan have been deprived. In terms of development rank, Hamedan, Malayer and Bahar counties had the highest and Razan, Asadabad and Famenin counties had the lowest development rank among the counties of Hamedan province, respectively. Also, in terms of general crime levels, Hamedan, Malayer and Tuyserkan cities had the highest crime rate and Famenin, Razan and Kaboudar Ahang cities had the lowest crime rate among the cities of Hamedan province, respectively. The findings showed that there is a significant direct relationship between development (and its social, cultural and economic dimensions) and crime (and its social, cultural and economic dimensions).

Conclusion: Although economic, social, and cultural development has its benefits, if it is uneven and unequal, it has negative consequences, including an increase in crime. Therefore, it can be said that development in the cities of Hamadan province has ominous fruit of the spread of crime. In this regard, it is necessary to analyze the place of criminal policies and policies in macro development programs, crime reduction as one of the main issues in achieving development goals and greater synergy and convergence of criminal policies and development to be considered by planners and policy makers.

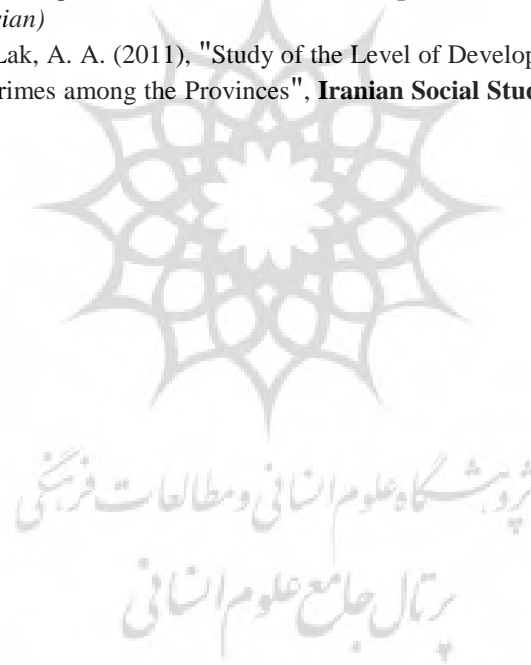
Keywords: Development, level of development, Economic crime, Social crime, Cultural crime, Hamedan

Bibliography

- Babi, E. (2002), **Research Methods in Social Sciences**, Translated by R. Fazel, Tehran: Samat Publications. (*In Persian*)
- Baker, T. (1998), **Doing Social Research**, Translated by H. Naebi, Tehran: Ravesh Publications. (*In Persian*)
- Bashirieh, H. (2001), **Revolution and Political Mobilization**, Tehran: Ney Publishing. (*In Persian*)
- Boswell, M. J. (2013), **Economic Change and Violence in Cross-National, Regional, and Local Perspectives**, Thesis Submitted for the Doctor of Philosophy Degree in Sociology, University of Iowa.
- Caves W. R. (2005), **Encyclopedia of the City**. New York: Routledge.
- Dehkoda, A. A. (1998), **Dictionary**, Tehran: Publishing and Printing Institute of the University of Tehran. (*In Persian*)
- Esmailzadeh, H., Safarkhani, R., and Esmailzadeh, Y. (2017), "Analysis of Evaluating Development Levels and Ranking of Cities in Hamadan Province

- Using TOPSIS and KOPRAS Multi-Criteria Models", **Regional Planning Quarterly**, No. 25: 15-28. *(In Persian)*
- Fekouhi, N. (2008), **Urban Anthropology**, Tehran: Ney Publishing. *(In Persian)*
 - Hosseini Keshavarz, M. (2017), Theories of Social Pressure Based on Inequality of Opportunity Durkheim and Merton, **Fifth National Conference on Jurisprudence, Law and Criminal Sciences**, November 2017. *(In Persian)*
 - Kashkouli, K. (2011), **Sociological Explanation of the Tendency to Violence**, PHD Thesis in Sociology, Tehran: University of Tehran. *(In Persian)*
 - Khan, N., Ahmed, J., Nawaz, M., & Zaman, Kh. (2015), "The Socio-Economic Determinants of Crime in Pakistan: New Evidence on an Old Debate", **Arab Economic & Business Journal**, No. 10: 73-81.
 - Khodaparast Mashhadi, M., & Ghafouri Sadatieh, M. (2014), "Study of the Relationship between Development and Crime in the Iranian Economy", **Encyclopedia of Economic Rights**, No 5: 28-44. *(In Persian)*
 - Liao, F. H., & Wei, Y. D. (2015), "Space, Scale, and Regional Inequality in Provincial China: A Spatial Filtering Approach", **Applied Geography**, No. 61 :94-104.
 - Lin, H. T. (2010), "Fuzzy Applications in Service Quality Analysis an Empirical Study", **Expert Systems with Applications**, No. 1: 517-526.
 - Moazami, Sh. (2009), **Child and Adolescent Delinquency**, Tehran: Dadgostar. *(In Persian)*
 - Mohseni Tabrizi, A. R., & Soleimani, M. (2010), "Explaining the Relationship between Socio-Cultural Changes and Crime Rates (Case Study: Lorestan Province)", **Journal of Societal Security Studies**, No. 24: 13-36. *(In Persian)*
 - Nateghpour, M. J. (2007), **A New Approach to Social Injuries from a Developmental Perspective**, Tehran: University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, University of Tehran. *(In Persian)*
 - Rodrigo, R. (2009), **Development, Crime and Punishment, Accounting for International**, Chicago: University of Chicago.
 - Sadeghi, H., Shaghaghi Shahri, V., & Asgharpour, H. (2013), "Analysis of Economic Factors Affecting Crime in Iran", **Journal of Economic Research**, No. 68: 63-90. *(In Persian)*
 - Sakhvat, J. (2006), **Sociology of Deviations**, Tehran: Payam Noor University Press. *(In Persian)*
 - Salimifar, M. (1997), "Regional Economic Heterogeneities in Iran", **Political & Economic Ettelaat**, No. 121-122: 172-181. *(In Persian)*
 - Seidaei, E., Dinizadeh, J., & Piri, M. (2017), **The Performance of the Resistance Economy of Hamadan Province in 2016**, Hamadan Province Program and Budget Organization, Hamadan: Chenar Publishing. *(In Persian)*
 - Sen, B., & Ali, Z. (2009), Spatial Inequality in Social Progress in Bangladesh, **The Bangladesh Development Studies**, No. 2: 53-78.
 - Sirajzadeh, H., & Nourbakhsh, A. (2008), "Study of the Relationship between Economic and Social Development and Women's Crime in Iran", **Journal of Women's Studies**, No. 3: 31-52. *(In Persian)*

- Taghvaei, M., & Salehi, M. (2013), "Measurement the Levels of Development of Cities in Hamadan Province with Emphasis on Regional Analysis Approach", **Quarterly Journal of Regional Planning**, No. 11: 19–30. *(In Persian)*
- Taghvaei, M., Waresi, H. R., & Sheikhi, H. (2008), "Analysis of the Position and Role of the Central City of Hamedan in Regional Development", **Journal of Geography and Regional Development**, No. 11: 37-64. *(In Persian)*
- UNODC (2007), **Crime and Development in Central America**. United Nations Publication Sales.
- Weiske, K. E. (2007), Welfare States and Crime Rate; an Analysis of the Impact of Welfare State Inclusiveness on the Production of Youth Crime Statistics, **Doctoral Dissertation**, Canada, Quebec & Ontario, School of public policy and administration Carleton university Ottawa, Ontario.
- Yousefvand, H. R., Ahmadi, Y., & Mohseni Tabrizi, A. R. (2015), "Explaining the Relationship between Violent Crimes and Emphasis on Inequality in Socio-Economic Development in Iran", **Social Development Quarterly**, No. 3: 115-140. *(In Persian)*
- Zare, B., & Lak, A. A. (2011), "Study of the Level of Development with the Rate of Violent Crimes among the Provinces", **Iranian Social Studies**, No. 3: 90-125. *(In Persian)*

مطالعه جامعه‌شناختی رابطه توسعه و جرم در استان همدان*

سعید گودرزی^۱

نیره جاویدانی^۲

عباس سوری^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۱۱

تاریخ دریافت: ۹۹/۱۱/۱۲

Doi: 10.22059/JISR.2021.305535.1086

چکیده

توسعه فرایندی است که موجب تسلط انسان بر طبیعت و محیط پیرامون می‌شود و سبک زندگی، روابط اجتماعی، شرایط متفاوت عاطفی و نگرش‌های جدیدی ایجاد می‌کند. علاوه بر آن، در کشورهای در حال توسعه مانند ایران مشکلاتی نظیر افزایش جرم را به همراه دارد که نتیجه تقابل نوگرایی و پابندی به سنت‌ها و رسوم گذشته است. پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین توسعه و جرم در ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در استان همدان به روش تحلیل ثانویه انجام شده است. سطوح مختلف توسعه و جرم، با بهره‌گیری از تکنیک تاپسیس و نرم‌افزار GIS تعیین شد که طبق یافته‌ها شهرستان‌های همدان، ملایر و بهار دارای بالاترین سطوح توسعه و شهرستان‌های رزن، اسدآباد و فامنین دارای پایین‌ترین سطوح توسعه بوده‌اند. از لحاظ جرم نیز به ترتیب، شهرستان‌های همدان، ملایر و تویسرکان جرم‌خیزترین و شهرستان‌های فامنین، رزن و کبودرآهنگ دارای کمترین میزان جرائم در بین شهرستان‌های استان همدان هستند. یافته‌ها نشان داد بین توسعه (اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) و جرم (اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) ارتباط مستقیم معناداری وجود دارد. **واژه‌های کلیدی:** توسعه، سطح توسعه‌یافتگی، جرم اقتصادی، جرم اجتماعی، جرم فرهنگی، همدان

* مقاله علمی - پژوهشی، مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد با عنوان «بررسی ارتباط توسعه (اقتصادی،

اجتماعی، فرهنگی) و جرم در استان همدان»، دانشگاه پیام نور مرکز همدان.

۱ استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، sgoodarzi1355@pnu.ac.ir

۲ استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران، n.javidani@gmail.com

۳ کارشناسی‌ارشد رشته جامعه‌شناسی دانشگاه پیام‌نور مرکز همدان، همدان، ایران، a.soori135500@gmil.com

مقدمه و بیان مسئله

برنامه‌ریزی توسعه باید به دنبال ارتقای سطح زندگی باشد. این ارتقا محدود به افزایش قدرت خرید نیست و شامل امکانات آموزشی، بهداشتی، رفاهی، زیربنایی و فرهنگی می‌شود. در این بین، توزیع امکانات میان افراد و مناطق نیز از اهمیت زیادی برخوردار است. محرومیت برخی مناطق از امکانات رفاهی سبب ایجاد نابرابری منطقه‌ای می‌شود. نابرابری منطقه‌ای مزمن هم علت و هم معلول عدم توسعه شناخته شده است (سن و علی، ۲۰۰۹: ۳). از اوایل دهه ۱۹۹۰ با پیشرفت‌های به دست آمده در جغرافیای اقتصادی و نظریه‌های رشد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، مباحث نابرابری منطقه‌ای به عنوان یک حوزه بین‌رشته‌ای توجه زیادی جلب کرده است. نابرابری منطقه‌ای همچنین توجه سیاستمداران و دولتمردان را به خود معطوف کرده است؛ زیرا نابرابری منطقه‌ای می‌تواند تهدیدی برای وحدت ملی و انسجام اجتماعی باشد (لیائو و وی، ۲۰۱۵: ۵-۶). نابرابری مسئله‌ای اساسی برای جامعه بشری، موضوعی اصلی برای تحقیق علمی و نگرانی‌ای عمده برای دولت است. همین امر زمینه بحثی طولانی را در مورد میزان، ابعاد، مسیر، مکانیسم‌ها و پیامدهای نابرابری و نیز سیاست‌هایی برای رفع نابرابری فراهم می‌آورد. همچنین جرم نشان‌دهنده میزان تهدید علیه مالکیت خصوصی است و برای سرمایه‌گذاری خارجی و داخلی فضای نامناسبی به وجود می‌آورد. جرم سبب کاهش اعتماد اجتماعی، کاهش مشارکت و تعامل اجتماعی، افزایش فرده‌محوری و در نتیجه کاهش سرمایه اجتماعی می‌شود. حد مطلوبی از اعتماد اجتماعی، موجب مشارکت بیشتر در دستیابی به امکانات رفاهی، بهداشتی و آموزشی می‌شود (صادقی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸-۱۰).

در ایران برنامه‌های توسعه منطقه‌ای که از قبل و با تأثیرپذیری از طرح‌های مدرن شاکله یافته بود، به علت دخالت شرایط طبیعی مانند پراکندگی منابع طبیعی، شرایط آب‌وهوایی، پراکندگی جمعیت، و عوامل انسانی نظیر مصوبات سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اقتصادی کشور و عوامل ساختاری، به اختلافات عمیق در برخورداری از مواهب و فرصت‌های زندگی و عدم آسایش و امنیت در بعضی استان‌های کشور منجر شد (سلیمی‌فر، ۱۳۷۶: ۶۵). علاوه بر این، تأکید یک‌سویه و ناهماهنگ دولت‌ها بر رشد اقتصادی و غفلت از دیگر جنبه‌های توسعه موجب شده است زیرساخت‌های دیگر بدون هماهنگی و در نظر گرفتن پیامدهای پیش‌بینی شده نظام برنامه‌ریزی دولتی، سبب اختلال کارکردی در نظام اجتماعی شود و در نتیجه زمینه را برای بروز و گسترش آسیب‌های اجتماعی فراهم آورد (ناطق‌پور، ۱۳۸۶: ۸۴-۸۶)؛ برای مثال روند طلاق

در سه دهه اخیر کشور نشان می‌دهد نسبت طلاق به ازدواج از ۸/۲۹ درصد در سال ۱۳۶۰ به ۲۰/۱ درصد در سال ۱۳۹۲ رسیده است (سازمان ثبت‌احوال، ۱۳۹۳). برای تأیید این مسئله می‌توان به آمار سازمان پزشکی قانونی اشاره کرد که مطابق آن، پرونده‌های ارجاعی در سال‌های دهه هشتاد همواره حالت صعودی داشته است (سازمان پزشکی قانونی، ۱۳۹۲). براساس گزارش مرکز آمار ایران، تعداد سرقت لوازم خودرو در کشور طی دورل پانزده‌ساله (سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۰) ده برابر شده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۲).

استان همدان مانند سایر استان‌های کشور از قاعده مرکز-پیرامون تبعیت می‌کند؛ به نحوی که بیشتر فعالیت‌های اقتصادی در شهرستان همدان متمرکز شده است. این در حالی است که همه شهرستان‌های استان همدان هریک از جهاتی دارای پتانسیل‌های مختلفی در جهت سرمایه‌گذاری و ایجاد توسعه پایدار هستند. این وضعیت از یک‌سو سبب جابه‌جایی‌های جمعیتی به شهر همدان و از سوی دیگر، موجب توسعه‌نیافتگی سایر شهرستان‌های استان شده است. معضل اصلی در سیستم شهری نیمه شمالی استان همدان، نبود حلقه رابط شهری بین شهرهای کوچک و شهر بزرگ منطقه است که نتیجه این اختلاف در ساختار و الگوی توسعه‌ای این استان شده است؛ به طوری که شهرهای کوچک آن، به دلیل ظرفیت‌های محدود و ناچیز اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، توان پرتوافشانی به اطراف خود را ندارند و نمی‌توانند نقشی مؤثر به‌عنوان کانون‌های انتشار توسعه داشته باشند. شهر همدان نیز به‌تنهایی نمی‌تواند الگوهای سکونت در تمام استان را تحت‌الشعاع خود قرار دهد (تقوایی و همکاران، ۱۳۸۷: ۴۷). براساس یافته‌های پژوهش تقوایی و صالحی (۱۳۹۲)، در استان همدان این نتیجه به‌دست آمده است که برنامه‌ریزی حاکم بر کشور و نظام برنامه‌ریزی متمرکز در کشور طی سالیان اخیر، تأثیر خود را بر این استان نیز گذاشته و سبب تشدید شکاف‌های منطقه‌ای شده است؛ بنابراین مسئله این تحقیق از آن ناشی می‌شود که تمرکز قدرت سیاسی و اقتصادی سبب تمرکز امکانات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در برخی شهرستان‌های استان و محرومیت برخی دیگر از شهرستان‌ها از این امکانات و در نتیجه استفاده‌نکردن از پتانسیل این شهرستان‌ها شده است. از این‌رو بررسی میزان توسعه و جرم شهرستان‌های مختلف استان و رتبه‌بندی آن‌ها به‌عنوان هدف این تحقیق می‌تواند موجب شناخت بیشتر برنامه‌ریزان استان از وضعیت شهرستان‌های استان همدان و اتخاذ برنامه‌ریزی‌های جدید برای استفاده از پتانسیل شهرستان‌های این استان شود. با توجه به مطالب ذکر شده، سؤال پژوهش

این است که آیا شهرستان‌های مختلف استان همدان از سطوح توسعه و میزان جرم متفاوتی برخوردارند و آیا بین سطوح توسعه و جرم در شهرستان‌های این استان رابطه‌ای وجود دارد.

پیشینه تجربی پژوهش

گزارش سازمان ملل متحد (۲۰۰۷) درباره رابطه توسعه و جرم در آمریکای مرکزی نشان می‌دهد عدم توسعه‌یافتگی از عوامل مؤثر بر جرم است. تعداد مجرمان، وسعت اقتصاد زیرزمینی، پایین بودن رشد اقتصادی، افزایش فاصله فقیر و غنی، افزایش فساد اداری، افزایش بیکاری رسمی و... علل افزایش جرم شناخته شده‌اند.

براساس پژوهش رودریگو (۲۰۰۹) با عنوان «رابطه توسعه‌یافتگی و جرم، منتخبی از کشورهای جهان»، رابطه‌ای مثبت بین توسعه و جرم وجود دارد، اما جرم توأم با توسعه افزایش نمی‌یابد، بلکه با نابرابری ناشی از توسعه‌یافتگی افزایش می‌یابد.

بوسول^۱ (۲۰۱۳) در تحقیق خود با عنوان «تغییرات اقتصادی و خشونت در چشم‌انداز محلی، منطقه‌ای و بین‌المللی» به بررسی ارتباط بین تغییرات اقتصادی و خشونت فردی پرداخت. نتایج این پژوهش رابطه معناداری بین خشونت و شرایط اقتصادی را نشان داد. البته شکل و نوع این رابطه به نوع خشونت و زمینه اجتماعی آن بستگی دارد. در داده‌های استانی-کشوری، ارتباط مستقیم و معناداری بین تغییرات اقتصادی و میزان خودکشی و قتل وجود دارد؛ درحالی‌که در سطح منطقه‌ای یعنی کشورهای آسیای جنوب شرق، رابطه معکوس و معنادار است. همچنین در سطح بین‌المللی و با مطالعه ۵۸ کشور، تغییرات اقتصادی با قتل رابطه معکوس و با خودکشی رابطه مستقیم دارد.

خان^۲ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «تعیین‌کننده‌های اجتماعی اقتصادی جرم در پاکستان» نشان دادند ارتباط مثبتی بین میزان جرم و بیکاری، و ارتباط منفی بین میزان تحصیلات و درآمد سرانه با جرم در بلندمدت وجود دارد.

طبق تحقیق سراج‌زاده و نوربخش (۱۳۸۷) درباره رابطه جرائم زنان و توسعه اقتصادی-اجتماعی، بین توسعه و جرم رابطه معکوس برقرار است، اما جرم زنان در استان‌های دارای سطح توسعه پایین، کمتر از بقیه استان‌های کشور است و رابطه مثبت ضعیفی بین این متغیرها وجود دارد.

1 Boswell

2 Khan

در پژوهش محسنی تبریزی و سلیمانی (۱۳۸۹) درباره رابطه جرم و شاخص‌های مختلف توسعه اقتصادی و اجتماعی مشخص شد بین برخی شاخص‌های توسعه شامل بیکاری، افزایش جمعیت، مهاجرت، طلاق و سواد با میزان جرائم طی سال‌های ۷۵ تا ۸۵ همبستگی وجود دارد. مطالعه زارع و لک (۱۳۹۰) درباره رابطه توسعه اقتصادی و اجتماعی استان‌های کشور و میزان جرائم خشن نشان می‌دهد بین این دو رابطه مثبت و نسبتاً ضعیفی وجود دارد، اما زمانی که رابطه هرکدام از اجزای تشکیل‌دهنده شاخص و جرائم خشن با توسعه اجتماعی-اقتصادی و ابعاد آن بررسی می‌شود، مشاهده می‌شود که فقط قتل (که میزان ۲/۲ درصد از کل شاخص جرائم خشن را دربرمی‌گیرد) با توسعه اقتصادی-اجتماعی و ابعاد آن رابطه معکوس دارد. یافته‌های مطالعه خداپرست مشهدی و غفوری ساداتیه (۱۳۹۳) درباره بررسی ارتباط توسعه‌یافتگی و ارتکاب جرم در اقتصاد ایران، بیانگر آن است که شاخص فرهنگی توسعه‌یافتگی با میزان ارتکاب جرم دارای رابطه مثبت و تحقق‌نیافتن توسعه اجتماعی (بیکاری و ضریب جینی و...) با میزان ارتکاب جرم دارای رابطه مثبت است. همچنین شاخص اقتصادی توسعه‌یافتگی (نرخ رشد تولید ناخالص داخلی) رابطه منفی و معناداری با میزان جرم دارد. در پژوهش یوسف‌وند و همکاران (۱۳۹۴) با عنوان «تبیین رابطه جرائم خشونت‌آمیز با تأکید بر نابرابری در توسعه اجتماعی-اقتصادی در ایران»، نتایج نشان می‌دهد بین نابرابری در توسعه اقتصادی و اجتماعی، و قتل رابطه وجود دارد. یافته‌های تحقیق نشان‌دهنده آن است که متغیرهای مستقل توانسته‌اند ۰/۵۳ از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند. در پژوهش اسماعیل‌زاده و همکاران (۱۳۹۶)، یافته‌ها بیانگر نبود تعادل در توزیع خدمات در بین شهرستان‌های استان همدان است. مطابق نتایج، شهرستان همدان با رتبه یک و شهرستان‌های ملایر، بهار، نهاوند، کبودرآهنگ، تویسرکان، رزن، اسدآباد و فامنین به ترتیب در رتبه‌های ۲ تا ۹ قرار دارند. در جمع‌بندی تحقیقات می‌توان گفت در سطح استان همدان، بیشتر پژوهش‌ها فقط به بررسی سطوح توسعه اکتفا کرده‌اند و تحقیقی مشاهده نشد که به بررسی رابطه توسعه و جرم در استان همدان پرداخته باشد. در مجموع بررسی‌ها بیانگر آن است که در بیشتر مطالعات، رابطه معناداری بین سطح توسعه و وقوع جرائم وجود دارد. البته در هریک از این پژوهش‌ها به بررسی گونه‌ای از جرائم پرداخته شده و مجموع جرائم در تحلیل وضعیت مناطق لحاظ نشده است که در پژوهش حاضر این مسئله پوشش داده شد و مجموعه‌ای از جرائم در بررسی رابطه

توسعه و جرم بررسی شد. درمورد سطوح توسعه نیز همین قضیه صادق است و پژوهش‌های اندکی همه ابعاد را مدنظر قرار داده‌اند. بیشتر تحقیقات به بررسی ابعادی از توسعه به‌خصوص بعد اقتصادی پرداخته‌اند و بعد فرهنگی توسعه در مطالعات مختلف بسیار مهجور است.

چارچوب نظری پژوهش

درمورد رابطه توسعه و جرم دو دیدگاه کلی وجود دارد. یک دیدگاه معتقد است توسعه با جرم ارتباط معکوس دارد و با افزایش سطح توسعه، میزان جرم کاهش می‌یابد. براساس دیدگاه دوم نیز بین توسعه و جرم رابطه مستقیم وجود دارد و با افزایش سطح توسعه، میزان جرم نیز افزایش می‌یابد، اما به‌نظر می‌رسد بین سطح توسعه و جرم رابطه معکوس و بین نابرابری در توسعه و جرم رابطه مستقیم وجود دارد. به عبارت دیگر، اگر همه جامعه از توسعه بهره‌مند نباشد و نابرابری در توسعه حاکم باشد، میزان جرم در آن جامعه افزایش می‌یابد.

در زمینه رابطه توسعه و جرم نظریه‌های مختلفی ارائه شده است. براساس الگوی دولت رفاه، بزهکاری متأثر از شرایط بیرونی (عوامل اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و...) است. به عبارت دیگر، دسترسی نداشتن به امکانات لازم برای نیل به موفقیت و تعالی، جامعه‌پذیری مناسب، تعلیم و تربیت و به‌طورکلی وجود موانع ساختاری، زمینه‌های نقض هنجارها و ارزش‌های اجتماعی را به‌وسیله گروهی از افراد جامعه یعنی بزهکاران را فراهم می‌آورد (ویسک، ۲۰۰۷: ۷). طبق این رویکرد، میزان بهنجاربودن افراد، نتیجه سیاست‌های اجتماعی - اقتصادی دولت و میزان بهره‌مندی مردم از خدمات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... است.

به اعتقاد دولارد^۱ انسان به محرومیت‌هایی که در او ایجاد می‌شود، واکنش نشان می‌دهد و رفتار خشونت‌آمیز انسان (جرائم) واکنش او به محرومیت است؛ زیرا فقر، ترس از کیفر را به حداقل می‌رساند و فرد فقیر وسایلی برای رفع نیازهای اولیه خود و توانایی پرداخت غرامت‌های ناشی از جرائم را ندارد. شخص فقیر مسئولیت عمل ضداجتماعی را متوجه بی‌سامانی اجتماع خود می‌داند (روسک و وارن، ۱۳۵۵: ۱۸۱-۱۸۲ به نقل از یوسفوند و همکاران، ۱۳۹۴).

بی‌سامانی اجتماعی^۲ یکی از رویکردهایی است که برای مطالعه ناهنجاری‌های شهری به‌کار برده می‌شود. این رویکرد، جامعه را یک کل درنظر می‌گیرد که اجزای آن با یکدیگر هماهنگی و

1 Dollard

2 Social Disorganization

ارتباط منظم دارند و بی‌سازمانی اجتماعی را نیز به نبود یا ضعف هماهنگی بین اجرای نظام تعریف می‌کند. در این رویکرد، تغییرات اجتماعی، تغییرات فرهنگی (شامل تغییر در آرا و عقاید، اخلاق، ارزش‌ها، نقش‌ها، الگوهای رفتار، آیین‌های دینی و...)، تغییرات جمعیت‌شناختی (مهاجرت) و فناوریانه (صنعتی‌شدن) علت بی‌سازمانی و جرم تلقی می‌شود. پارک به‌عنوان بنیان‌گذار مکتب شیکاگو و یکی از متفکران این رویکرد معتقد است مهاجرت و تحرک اجتماعی موجب به‌هم‌زدن نظم اجتماعی می‌شود؛ زیرا با مهاجرت افراد، گروه‌های اولیه نظیر خانواده، محله و پیوندهای محلی به‌عنوان مکانیسم‌های کنترل اجتماعی غیررسمی تضعیف می‌شود و بزهکاری در جامعه افزایش می‌یابد (کاوس، ۲۰۰۵: ۵۰۴). از دیگر متفکران این رویکرد، توماس و زنانیکی^۱ هستند که در تحقیق خود در مورد دهقانان لهستانی مقیم آمریکا، به بررسی ارتباط مهاجرت، نابسامانی اجتماعی و جرم پرداختند. آن‌ها نشان دادند در مرحله اول مهاجرت، افراد نسل اول با ازدست‌دادن ریشه‌های اخلاقی و تکیه‌گاه‌های اجتماعی خود به‌شدت ضربه می‌خورند و به انحراف روی می‌آورند (فکوهی، ۱۳۸۷: ۱۸۲).

به اعتقاد دورکیم، ورود جوامع به دنیای صنعت (= توسعه) روابط انسان‌ها را از نظارت نظم اخلاقی جامعه سنتی آزاد می‌کند. مهم‌تر از همه، اعتقادات و رسوم مذهبی مشترک که موجب انسجام اجتماعی می‌شد، رو به تضعیف می‌رود و با کاهش محدودیت‌های مذهبی، حالت بی‌هنجاری تسریع می‌شود؛ به‌طوری‌که سودجویی‌های افراد از فشار هنجارها رها می‌شود و کسب سود، فراتر از هر قاعده‌ای قرار می‌گیرد. در این صورت فرد نمی‌تواند به اهداف مورداحترام جامعه برسد، با شکست روبه‌رو می‌شود و با توجه به تضعیف مذهب در جامعه مدرن که در این موقعیت می‌توانست احساس شکست در فرد را به‌نجوی جبران و ترمیم کند، فرد به خودکشی، اعتیاد و دیگر انحرافات اجتماعی روی می‌آورد (بشیریه، ۱۳۸۰: ۴۰).

یکی دیگر از رویکردهای مهم در زمینه انحرافات، رویکرد کج‌رفتاری است. نظریه آنومی مرتون و نظریه فرصت‌های نامشروع افتراقی (نابرابر) کلوارد و اهلین^۲، دو نظریه مشهور در رویکرد کج‌رفتاری هستند. مرتون ریشه‌های جرم و انحراف را در ساختار جامعه می‌داند و معتقد است برخی ساختارهای اجتماعی فشار معینی بر بعضی از افراد جامعه وارد می‌کنند و این افراد به‌جای هم‌نوایی، ناهمنوا می‌شوند. او ناهنجاری را به‌عنوان یک شکاف و جدایی میان

1 Thomas & Znaniecki

2 Clowers & Ohlin

اهداف و ابزارها نتیجه راهی می‌داند که جامعه براساس آن ساختاربندی شده است. از این رو انحراف را می‌توان نشانه‌ای از یک ساختار اجتماعی دانست که در آن، آرزوهای متوقف‌شده از نظر فرهنگی و ابزارهای اجتماعی ساختاربندی‌شده از یکدیگر جدا هستند. به بیانی دیگر، انحراف، محصولی نابهنجار است (ویلیامز فرانک پی و همکاران، ۱۳۸۳: ۱۰۷ به نقل از حسینی کشاورز، ۱۳۹۶: ۱). به نظر وی در اغلب اوقات، امکانات برای دستیابی به موفقیت، براساس طبقه اجتماعی-اقتصادی فراهم می‌شود. او معتقد است اگرچه بیشتر افراد اهداف و ارزش‌های مشابهی دارند، توانایی دستیابی به اهداف شخصی به وسیله طبقه اقتصادی-اجتماعی محدود شده است. فشار در مناطق مرفه به خاطر دسترس بودن فرصت‌های آموزشی و رفاهی ناچیز است، اما در مناطق بی‌سازمان به دلیل اینکه راه‌های مشروع و قانونی کسب موفقیت بسته است، فشار رخ می‌دهد؛ به طوری که قشر تهیدست برای رهایی از فشار ممکن است از روش‌های مجرمانه مانند سرقت و دادوستد مواد مخدر برای رسیدن به اهدافشان استفاده می‌کنند (معظمی، ۱۳۸۸: ۷۷).

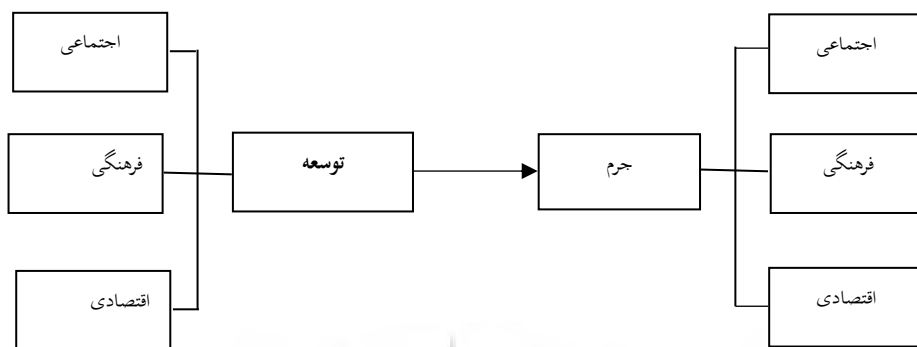
فرصت‌های نابرابر، اساس نظریه کلوآرد و اهلین را تشکیل می‌دهد. آن‌ها ضمن قبول وجود فشار ناشی از نابرابری فرصت‌ها، هدف ارتکاب جرم به وسیله طبقه فرودست را کسب اهداف سودجویانه می‌دانند و معتقدند افراد در پی کسب جایگاه بالاتر نیز هستند. کلوآرد (۱۹۶۸) می‌گوید: تخلف، شکلی از راه‌حل جمعی اتخاذشده به وسیله طبقه پایین است که از سرخوردگی ناشی می‌شود. سرخوردگی نیز معلول نبود فرصت برای پیشرفت است (کشکولی، ۱۳۹۰). به نظر آن‌ها نوع جرم و میزان دسترسی افراد به راه‌های غیرمجاز را ساخت اجتماعی تعیین می‌کند. وقتی جوانان در کسب پایگاه اجتماعی دچار مشکل می‌شوند، در محیط خود راه‌حل پیدا می‌کنند. نوع جرم نیز ارتباط زیادی با راه‌حل‌هایی دارد که در دسترس آن‌ها است. در جامعه‌ای که جوانان نتوانند راه‌های مجاز کسب پایگاه را کسب کنند، به سراغ راه‌های جایگزین می‌روند که منطقه به روی آن‌ها گشوده است تا با ارتکاب جرم، آرزوی کسب پایگاه را تحقق بخشند (سخاوت، ۱۳۸۵: ۵۸-۶۴).

در مجموع با الهام از نظریه‌ها و چارچوب نظری ذکرشده، فرضیه‌های زیر مطرح می‌شود:

۱. بین توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، و میزان جرائم اجتماعی رابطه معنادار وجود دارد.
۲. بین توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، و میزان جرائم فرهنگی رابطه معنادار وجود دارد.
۳. بین توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، و میزان جرائم اقتصادی رابطه معنادار وجود دارد.
۴. بین توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، و میزان جرائم رابطه معنادار وجود دارد.

مدل نظری پژوهش

مدل نظری پژوهش در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۱. مدل نظری پژوهش

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

جرم

جرم^۱ در معنای لغوی مترادف گناه، تعدی، خطا و عصیان است (دهخدا، ذیل واژه جرم). هر رفتاری که قانون را نقض کند، جرم نامیده می‌شود. جرائم اجتماعی با تعداد پرونده‌های قتل عمد و غیرعمد (به ازای هر ده هزار نفر جمعیت) و پرونده‌های آدم‌ربایی (به ازای هر ده هزار نفر جمعیت)، جرائم فرهنگی با میزان تجاوز به عنف (به ازای هر ده هزار نفر جمعیت) و جرائم اقتصادی با تعداد سرقت‌ها (به ازای هر ده هزار نفر جمعیت)، پرونده‌های جعل (به ازای هر ده هزار نفر جمعیت)، تعداد پرونده‌های در ارتباط با وقوع کلاهبرداری (به ازای هر ده هزار نفر جمعیت) و پرونده‌های در ارتباط با وقوع اختلاس (به ازای هر ده هزار نفر جمعیت) بررسی شد.

توسعه اقتصادی

توسعه اقتصادی عبارت است از رشد اقتصادی همراه با تغییرات بنیادین در اقتصاد و افزایش ظرفیت‌های تولیدی اعم از ظرفیت‌های فیزیکی، انسانی و اجتماعی. در توسعه اقتصادی، رشد کمی تولید حاصل خواهد شد، اما در کنار آن نهادهای اجتماعی نیز متحول خواهند شد

(خطیب، ۱۳۸۳: ۵۴). برای بررسی توسعه اقتصادی شهرستان‌های استان همدان، از شاخص‌های زیر استفاده شد: درصد نرخ بیکاری در جمعیت ده‌ساله و بیشتر، نرخ بیکاری جمعیت فارغ‌التحصیل دوره‌های عالی، نرخ اشتغال جمعیت ده‌ساله و بیشتر، متوسط درآمد سالیانه هر خانوار، سرانه میزان سپرده‌گذاری مردم در بانک‌ها، نسبت متوسط هزینه خوراکی و دخانی به کل هزینه‌های هر خانوار شهری (ضریب انگل)، نسبت متوسط هزینه خوراکی و دخانی به کل هزینه‌های هر خانوار روستایی، درصد خانوارهای معمولی و گروهی ساکن در واحدهای استیجاری نسبت به کل خانوارها، تعداد مستمری‌بگیران (خانوارهای بی‌سرپرست و نیازمند) سازمان بهزیستی (به ازای هر هزار نفر جمعیت)، تعداد مددجویان (طرح شهید رجایی و مددجویان دائمی)^۱ کمیته امداد امام خمینی (به ازای هر هزار نفر جمعیت).

توسعه اجتماعی

توسعه اجتماعی عبارت است از افزایش توانایی جوامع انسانی برای مواجهه با پیچیدگی‌های محیطی که به مسئله بقای جوامع ارتباط می‌یابند. با توجه به ناتوانی علم برای شناسایی تمامی ابعاد زندگی اجتماعی که با بقا و زوال یک جامعه ارتباط می‌یابد، توسعه اجتماعی مفهومی سیال است و با پیشرفت دانش بشری درباره مخاطراتی که بقای جوامع انسانی را تهدید می‌کند، این مفهوم ابعاد گسترده‌تری می‌یابد (فاضلی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸).

برای بررسی سطوح توسعه اقتصادی شهرستان‌های استان همدان از شاخص‌های ذیل استفاده شد: درصد ضریب نفوذ بیمه، درصد افراد تحت پوشش بیمه (شامل سازمان تأمین اجتماعی و صندوق کارکنان دولت) از کل جمعیت، درصد شهرنشینی، تعداد پاسگاه‌های پلیس‌راه (به ازای هر ده هزار کیلومتر مربع مساحت شهرستان)، تعداد کلانتری‌ها و پاسگاه‌های انتظامی (به ازای هر صد هزار نفر جمعیت)، تعداد پایگاه اورژانس (به ازای هر صد هزار نفر جمعیت)، تعداد پایگاه هلال‌احمر (به ازای هر صد هزار نفر جمعیت)، تعداد ایستگاه‌های آتش‌نشانی (به ازای هر صد هزار نفر جمعیت)، تعداد وسایل نقلیه عمومی شامل اتوبوس، مینی‌بوس و تاکسی درون‌شهری (به ازای هر هزار نفر جمعیت)، تعداد مراکز رسیدگی به

۱ طرح مددجویی طرحی است که براساس آن افراد به عللی از جمله بی‌سرپرستی، ازکارافتادگی، معلولیت، بیماری یا استیصال و درمانگری تحت پوشش کمیته امداد قرار می‌گیرند، اما در طرح شهید رجایی، سالمندان و عائله تحت تکفل آن‌ها تحت پوشش خدمات حمایتی کمیته امداد قرار می‌گیرند.

آسیب‌های اجتماعی بهزیستی (به ازای هر هزار نفر جمعیت)، درصد مسکن‌های بادوام (اسکلت فلزی و بتن‌آرمه به کل واحدهای مسکونی)، طول آزادراه، بزرگراه، راه اصلی و راه فرعی به کیلومتر (به ازای هر هزار کیلومتر مربع مساحت استان).

توسعه فرهنگی

به دگرگونی‌ای که از طریق تراکم برگشت‌ناپذیر عناصر فرهنگی در یک جامعه معین صورت می‌پذیرد و بر اثر آن، جامعه کنترل مؤثرتری بر محیط طبیعی و اجتماعی اعمال می‌کند، توسعه فرهنگی گفته می‌شود (سعادت و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۴).

برای بررسی سطوح توسعه فرهنگی، از شاخص‌های زیر استفاده شد: نرخ باسوادی (جمعیت شش‌ساله و بیشتر)^۱، نسبت دانش‌آموز (ابتدایی، راهنمایی، متوسطه و پیش‌دانشگاهی) به کلاس، نسبت دانش‌آموز (ابتدایی، راهنمایی، متوسطه و پیش‌دانشگاهی) به آموزشگاه، نسبت دانش‌آموز (ابتدایی، راهنمایی، متوسطه و پیش‌دانشگاهی) به معلم، تعداد تماشاگران فیلم‌های سینمایی (به ازای هر هزار نفر جمعیت)، تعداد تماشاگران تئاتر و موسیقی (به ازای هر هزار نفر جمعیت)، تعداد اعضای مراکز فرهنگی و هنری کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان (به ازای هر هزار نفر جمعیت کودک و نوجوان)، تعداد اعضای کتابخانه‌ها (به ازای هر هزار نفر جمعیت)، تعداد چاپخانه دولتی و خصوصی (به ازای هر ده هزار نفر جمعیت)، تعداد سالن‌های سینما (به ازای هر صد هزار نفر جمعیت).

برای تعیین سطوح توسعه شهرستان‌های استان از روش تاپسیس^۲ استفاده شد. تاپسیس یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه است (لین، ۲۰۱۰: ۵۲۰) که در آن با استفاده از n شاخص به ارزیابی m گزینه پرداخته می‌شود. برای انجام این روش، ابتدا با استفاده از شاخص‌های سنجش توسعه (n شاخص) به ارزیابی شهرستان‌های استان (m گزینه) پرداخته شد؛ یعنی به هر شهرستان براساس هر شاخص، مقادیری داده شد و یک ماتریس تصمیم‌گیری $m \times n$ تشکیل و برای نرمال‌سازی مقادیر از فرمول زیر استفاده شد:

$$n_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m x_{ij}^2}}$$

۱ درصد افراد شش سال و بالاتری که قادر به خواندن و نوشتن هستند.

در مرحله بعد، وزن هریک از شاخص‌ها مشخص و مقادیر استاندارد شده هر شاخص، در وزن مربوط به آن ضرب شد. سپس برای هر شاخص یک ایده‌ئال مثبت (d^+) و یک ایده‌ئال منفی (d^-) محاسبه شد. برای شاخص‌هایی که برای سنجش توسعه، بار مثبت دارند (مانند درصد شهرنشینی)، ایده‌ئال مثبت را بزرگ‌ترین مقدار آن شاخص و ایده‌ئال منفی را کوچک‌ترین مقدار آن در نظر گرفتیم، اما در مورد شاخص‌هایی که برای سنجش توسعه بار منفی دارند (مانند نرخ بیکاری)، ایده‌ئال مثبت کوچک‌ترین مقدار آن شاخص، و ایده‌ئال منفی بزرگ‌ترین مقدار آن در نظر گرفته شد. در مرحله بعد، میزان فاصله هر گزینه از ایده‌ئال‌های مثبت و منفی را با فرمول‌های زیر مشخص کردیم:

$$d_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2} \quad d_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^+)^2}$$

در گام نهایی، میزان نزدیکی هر گزینه به ایده‌ئال از طریق فرمول زیر مشخص شد:

$$CL_i^* = \frac{d_i^-}{d_i^- + d_i^+}$$

مقادیر CL بین صفر و یک در نوسان است. یک نشان‌دهنده بالاترین رتبه و صفر نشان‌دهنده کمترین رتبه در توسعه است.

روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق با استفاده از دو روش اسنادی و تحلیل ثانویه انجام گرفت. در روش اسنادی و کتابخانه‌ای، مبانی نظری و سوابق مطالعاتی موضوع را بررسی کردیم. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای اکسل، GIS و SPSS تحلیل و سطوح مختلف توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان همدان به روش تاپسیس تعیین شدند. در نهایت با مقایسه سطوح توسعه‌یافتگی و میزان ارتکاب جرم در شهرستان‌های استان همدان، رابطه توسعه در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با جرم بررسی شد. جامعه آماری در این پژوهش شامل نه شهرستان استان همدان یعنی همدان، ملایر، نهاوند، اسدآباد، تویسرکان، بهار، کبودرآهنگ، رزن و فامنین است. با توجه به اینکه حجم

به خصوص انطباق یافته‌های پژوهش با واقعیت‌های دنیای بیرونی و قدرت تعمیم‌پذیری نتایج را کاهش می‌دهد.

یافته‌های پژوهش

الف) توصیف داده‌ها

از لحاظ سطوح توسعه اجتماعی، شهرستان همدان برخوردار، شهرستان‌های بهار، ملایر و اسدآباد نیمه‌برخوردار، شهرستان‌های تویسرکان و نهاوند کم‌برخوردار و شهرستان‌های فامنین، کبودرآهنگ و رزن محروم هستند. از لحاظ توسعه فرهنگی، شهرستان همدان برخوردار، بهار، ملایر و تویسرکان نیمه‌برخوردار، کبودرآهنگ کم‌برخوردار و شهرستان‌های نهاوند، فامنین، اسدآباد و رزن محروم‌اند. همچنین از لحاظ توسعه اقتصادی، شهرستان‌های همدان و بهار برخوردار، ملایر و نهاوند نیمه‌برخوردار، رزن و کبودرآهنگ کم‌برخوردار و شهرستان تویسرکان، اسدآباد و فامنین محروم هستند. براساس شکل ۳، به لحاظ توسعه، شهرستان همدان دارای وضعیت برخوردار، شهرستان‌های ملایر، بهار و نهاوند دارای وضعیت نیمه‌برخوردار، شهرستان‌های تویسرکان و کبودرآهنگ دارای وضعیت کم‌برخوردار و شهرستان‌های فامنین، اسدآباد و رزن محروم بوده‌اند.

شکل ۳. نقشه پراکنندگی توسعه در شهرستان‌های استان همدان

از نظر رتبه توسعه، به ترتیب شهرستان‌های همدان، ملایر و بهار بالاترین و شهرستان‌های رزن، اسدآباد و فامنین پایین‌ترین رتبه توسعه را در بین شهرستان‌های استان همدان دارند.

همچنین از نظر سطح توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، شهرستان‌های همدان، بهار و ملایر به ترتیب دارای بالاترین رتبه در بین شهرستان‌های استان همدان هستند. جدول ۱ نتایج تعیین سطح توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی شهرستان‌های استان همدان را نشان می‌دهد.

جدول ۱. نتایج تعیین سطح توسعه و ابعاد آن استان همدان

شهرستان	رتبه توسعه	رتبه توسعه اجتماعی	رتبه توسعه فرهنگی	رتبه توسعه اقتصادی
همدان	۱	۱	۱	۱
ملایر	۲	۳	۳	۳
بهار	۳	۲	۲	۲
نهاوند	۴	۶	۶	۴
تویسرکان	۵	۵	۴	۷
کبودرآهنگ	۶	۸	۵	۶
فامنین	۷	۷	۷	۹
اسدآباد	۸	۴	۸	۸
رزن	۹	۹	۹	۵

همچنین از نظر سطوح کلی جرم، به ترتیب شهرستان‌های همدان، ملایر و تویسرکان دارای بیشترین میزان وقوع جرم و شهرستان‌های فامنین، رزن و کبودرآهنگ به ترتیب دارای کمترین میزان وقوع جرم در بین شهرستان‌های استان همدان بوده‌اند. در شکل ۴ پراکنندگی جرم در شهرستان‌های استان همدان ارائه شده است.

شکل ۴. نقشه پراکنندگی جرائم در شهرستان‌های استان همدان

از لحاظ میزان جرائم اجتماعی، به ترتیب شهرستان‌های همدان، ملایر و تویسرکان، و از لحاظ جرائم فرهنگی و اقتصادی، شهرستان‌های همدان، ملایر و بهار بالاترین رتبه را داشته‌اند. سایر اطلاعات در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. رتبه‌بندی شهرستان‌های استان همدان برحسب جرم

شهرستان	رتبه جرائم اجتماعی	رتبه جرائم فرهنگی	رتبه جرائم اقتصادی	رتبه جرائم
همدان	۱	۱	۱	۱
ملایر	۲	۲	۲	۲
تویسرکان	۳	۵	۵	۳
بهار	۴	۳	۳	۴
اسدآباد	۵	۶	۴	۶
نهادند	۶	۴	۶	۵
کبودراهنگ	۷	۹	۷	۷
رزن	۸	۷	۹	۸
فامنین	۹	۸	۸	۹

ب) تحلیل داده‌ها (آزمون فرضیه‌ها)

بین توسعه و جرائم اجتماعی رابطه وجود دارد.

به منظور بررسی رابطه متغیرهای مورد بررسی، از تحلیل رگرسیون خطی ساده استفاده شد. میزان رابطه بین متغیرهای توسعه و جرائم اجتماعی ۰/۷۹۸ است. علامت مثبت همبستگی پیرسون، نشان‌دهنده رابطه مستقیم بین متغیرهای توسعه و جرائم اجتماعی است. یعنی هرچه توسعه بیشتر شود، جرائم اجتماعی نیز بیشتر می‌شود و بالعکس. ضریب تعیین تعدیل‌شده بین این دو متغیر هم معادل ۰/۵۸۵ است؛ یعنی حدود ۰/۵۸ واریانس متغیر جرائم اجتماعی ناشی از توسعه است. میزان رابطه توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با جرائم اجتماعی به ترتیب ۰/۶۸۳، ۰/۷۷۴ و ۰/۶۳۷ بوده است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که در میان ابعاد توسعه، به ترتیب ابعاد فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی بیشترین رابطه را با جرائم اجتماعی داشته‌اند. همچنین ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی توسعه به ترتیب ۰/۳۹۱، ۰/۵۴۲ و ۰/۴۴۳ از واریانس جرائم اجتماعی را تبیین کرده‌اند.

جدول ۳. ضریب پیرسون، ضرایب تعیین و خطای استاندارد برای متغیرهای توسعه و ابعاد آن با

جرائم اجتماعی

خطای استاندارد برآورد	ضریب تعیین تعدیل‌شده	ضریب تعیین	سطح معنی‌داری	ضریب همبستگی پیرسون	
۰/۱۳۴۴	۰/۳۹۱	۰/۴۶۷	۰/۰۴۲	۰/۶۸۳	توسعه اجتماعی
۰/۱۱۶۴	۰/۵۴۲	۰/۶	۰/۰۱۴	۰/۷۷۴	توسعه فرهنگی
۰/۱۱۶۸	۰/۴۴۳	۰/۵۴	۰/۰۰۱	۰/۶۳۷	توسعه اقتصادی
۰/۱۱۰۹	۰/۵۸۵	۰/۶۳۷	۰/۰۱۰	۰/۷۹۸	توسعه

جدول ۴. ضرایب استاندارد و غیراستاندارد رگرسیون و نسبت F بین متغیرهای توسعه و ابعاد آن با جرائم

اجتماعی

سطح معناداری	ضریب F	ضرایب استاندارد		ضرایب غیراستاندارد	
		ضریب β	خطای استاندارد	B	خطای استاندارد
۰/۰۴۲	۶/۱۳۱	۰/۶۸۳	۱/۵۴۸	۳/۸۳۳	۰/۱۳۴۴
۰/۰۱۴	۱۰/۴۸۵	۰/۷۷۴	۰/۲۲۳	۰/۷۲۲	۰/۱۱۶۴
۰/۰۰۱	۱۱/۵۹۱	۰/۶۳۷	۰/۴۷۷	۰/۶۵۵	۰/۱۱۶۸
۰/۰۱۰	۱۲/۲۷۴	۰/۷۹۸	۰/۳۳۱	۱/۱۵۹	۰/۱۱۰۹

بین توسعه و جرائم فرهنگی رابطه وجود دارد.

میزان رابطه بین متغیرهای توسعه و جرائم فرهنگی ۰/۸۱۱ است. علامت مثبت همبستگی پیرسون نشان‌دهنده رابطه مستقیم بین متغیرهای توسعه و جرائم فرهنگی است؛ یعنی هرچه توسعه بیشتر شود، جرائم فرهنگی نیز بیشتر می‌شود و بالعکس. ضریب تعیین تعدیل‌شده بین این دو متغیر هم معادل ۰/۶۱۰ است؛ یعنی تقریباً ۰/۶۱ واریانس متغیر جرائم فرهنگی، ناشی از توسعه است. میزان رابطه توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با جرائم فرهنگی به ترتیب ۰/۷۹۲، ۰/۶۸ و ۰/۵۸۴ بوده است. از این رو در میان ابعاد توسعه، به ترتیب ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بیشترین رابطه را با جرائم فرهنگی دارند. همچنین ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی توسعه به ترتیب ۰/۵۷۴، ۰/۳۸۵ و ۰/۳۳۶ از واریانس جرائم فرهنگی را تبیین کرده‌اند.

جدول ۵. ضریب پیرسون، ضرایب تعیین و خطای استاندارد برای متغیرهای توسعه و ابعاد آن با

جرائم فرهنگی

خطای استاندارد برآورد	ضریب تعیین تعدیل‌شده	ضریب تعیین	سطح معنی‌داری	ضریب همبستگی پیرسون	
۰/۱۵۳۱	۰/۵۷۴	۰/۶۲۸	۰/۰۱۱	۰/۷۹۲	توسعه اجتماعی
۰/۱۸۴۱	۰/۳۸۵	۰/۴۶۲	۰/۰۴۴	۰/۶۸	توسعه فرهنگی
۰/۱۲۲۴	۰/۳۳۶	۰/۳۸۷	۰/۰۰۳	۰/۵۸۴	توسعه اقتصادی
۰/۱۴۶۶	۰/۶۱۰	۰/۶۵۹	۰/۰۰۸	۰/۸۱۱	توسعه

جدول ۶. ضرایب استاندارد و غیراستاندارد رگرسیون و نسبت F بین متغیرهای توسعه و ابعاد

آن با جرائم فرهنگی

سطح معناداری	ضریب F	ضرایب استاندارد		ضرایب غیراستاندارد		
		ضریب β	خطای استاندارد	B	خطای استاندارد	
۰/۰۱۱	۱۱/۷۹۹	۰/۷۹۲	۰/۰۱۱	۶/۰۵۶	۱/۷۶۳	توسعه اجتماعی
۰/۰۴۴	۶/۰۰۵	۰/۶۸۰	۰/۰۴۴	۰/۸۶۳	۰/۳۵۲	توسعه فرهنگی
۰/۰۰۳	۱۲/۳۴۲	۰/۵۸۴	۰/۰۰۳	۰/۷۸۳	۰/۴۳۲	توسعه اقتصادی
۰/۰۰۸	۱۳/۴۹۹	۰/۸۱۱	۰/۰۰۸	۱/۶۰۷	۰/۴۳۷	توسعه

بین توسعه و جرائم اقتصادی رابطه وجود دارد.

میزان رابطه بین متغیرهای توسعه و جرائم اقتصادی ۰/۸۷۲ است. علامت مثبت همبستگی پیرسون نشان‌دهنده رابطه مستقیم بین متغیرهای توسعه و جرائم اقتصادی است؛ یعنی هرچه

توسعه بیشتر شود، جرائم اقتصادی نیز بیشتر می‌شود و بالعکس. ضریب تعیین تعدیل‌شده بین این دو متغیر هم معادل ۰/۷۲۵ است؛ یعنی تقریباً ۰/۷۲ واریانس متغیر جرائم اقتصادی، ناشی از توسعه است. میزان رابطه توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با جرائم اقتصادی به ترتیب ۰/۸۲۸، ۰/۸۶۷ و ۰/۷۷۶ بوده است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که در میان ابعاد توسعه، به ترتیب ابعاد فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی بیشترین رابطه را با جرائم اقتصادی داشته‌اند. همچنین ابعاد فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی توسعه به ترتیب ۰/۷۱۶، ۰/۶۴۱ و ۰/۶۲۳ از واریانس جرائم اقتصادی را تبیین کرده‌اند.

جدول ۷. ضریب پیرسون، ضرایب تعیین و خطای استاندارد برای متغیرهای توسعه و ابعاد آن با

جرائم اقتصادی

خطای استاندارد برآورد	ضریب تعیین تعدیل‌شده	ضریب تعیین	سطح معنی‌داری	ضریب همبستگی پیرسون	
۰/۱۰۸۴	۰/۶۴۱	۰/۶۸۶	۰/۰۰۶	۰/۸۲۸	توسعه اجتماعی
۰/۰۹۶۴	۰/۷۱۶	۰/۷۵۱	۰/۰۰۲	۰/۸۶۷	توسعه فرهنگی
۰/۰۹۶۴	۰/۶۲۳	۰/۶۷۵	۰/۰۳۱	۰/۷۷۶	توسعه اقتصادی
۰/۹۴۸۱	۰/۷۲۵	۰/۷۶۰	۰/۰۰۲	۰/۸۷۲	توسعه

جدول ۸. ضرایب استاندارد و غیراستاندارد رگرسیون و نسبت F بین متغیرهای توسعه و ابعاد آن با جرائم اقتصادی

سطح معناداری	ضریب F	ضرایب استاندارد β	ضرایب غیراستاندارد B	خطای استاندارد	
۰/۰۰۶	۱۵/۲۸۷	۰/۸۲۸	۴/۸۸۲	۱/۲۴۹	توسعه اجتماعی
۰/۰۰۲	۲۱/۱۴۰	۰/۸۶۷	۰/۸۴۹	۰/۱۸۵	توسعه فرهنگی
۰/۰۳۱	۱۳/۲۰۱	۰/۷۷۶	۰/۷۵۱	۰/۱۳۴	توسعه اقتصادی
۰/۰۰۲	۲۲/۱۴۴	۰/۸۷۲	۰/۲۸۳	-۱/۳۳۱	توسعه

بین توسعه و جرم رابطه وجود دارد.

میزان رابطه بین متغیرهای توسعه و جرم ۰/۸۷۲ است. علامت مثبت همبستگی پیرسون نشان‌دهنده رابطه مستقیم بین متغیرهای توسعه و جرم است؛ یعنی هرچه توسعه بیشتر شود، جرم نیز بیشتر می‌شود و بالعکس. ضریب تعیین تعدیل‌شده بین این دو متغیر هم معادل ۰/۷۸۴ است؛ یعنی تقریباً ۰/۷۸ واریانس متغیر جرم، ناشی از توسعه است. میزان رابطه توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با جرم به ترتیب ۰/۸۱۷، ۰/۸۵۱ و ۰/۸ بوده است. از این رو می‌توان نتیجه گرفت در میان ابعاد توسعه، به ترتیب ابعاد فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی بیشترین رابطه را با جرم داشته‌اند. همچنین ابعاد فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی توسعه به ترتیب ۰/۶۶۹، ۰/۶۱۱ و ۰/۵۴۴ از واریانس جرائم اقتصادی را تبیین کرده‌اند.

جدول ۹. ضریب پیرسون، ضرایب تعیین و خطای استاندارد برای متغیرهای توسعه و ابعاد آن با

جرم

خطای استاندارد برآورد	ضریب تعیین تعدیل‌شده	ضریب تعیین	سطح معنی‌داری	ضریب همبستگی پیرسون	
۰/۱۲۳۴	۰/۶۱۱	۰/۶۵۴	۰/۰۰۹	۰/۸۱۷	توسعه اجتماعی
۰/۱۵۴۲	۰/۶۶۹	۰/۶۸۵	۰/۰۰۴	۰/۸۵۱	توسعه فرهنگی
۰/۸۵۲۱	۰/۵۴۴	۰/۵۹۴	۰/۰۰۷	۰/۸	توسعه اقتصادی
۰/۸۲۲	۰/۷۸۴	۰/۸۱۱	۰/۰۰۲	۰/۸۷۲	توسعه

جدول ۱۰. ضرایب استاندارد و غیراستاندارد رگرسیون و نسبت F بین متغیرهای توسعه و ابعاد

آن با جرم

ضرایب غیراستاندارد	B	خطای استاندارد	ضریب β	ضرایب استاندارد	ضریب F	سطح معناداری
۰/۱۶۷	۰/۱۰۳	۰/۸۱۷	۰/۸۱۷	۱۲/۲۷۴	۰/۰۰۹	توسعه اجتماعی
۱/۸۱۲	۰/۴۸۶	۰/۸۵۱	۰/۸۵۱	۱۴/۸۶۷	۰/۰۰۴	توسعه فرهنگی
۱/۵۹۶	۰/۳۰۲	۰/۸	۰/۸	۱۴/۲۱۵	۰/۰۰۷	توسعه اقتصادی
۱/۳۴۵	۰/۲۴۵	۰/۹۰۱	۰/۹۰۱	۳۰/۰۹۴	۰/۰۰۱	توسعه

بحث و نتیجه‌گیری

میزان کنترل جرم در رسیدن به اهداف توسعه‌ای تأثیرگذار است و امروزه با تأکید بر تقابل این دو مقوله، توجه هم‌زمان به آن‌ها در طراحی برنامه‌های توسعه‌ای و سیاست‌های جنایی اثربخش تلقی می‌شود. در مقاله حاضر، ارتباط توسعه و ابعاد مختلف آن با جرم اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در استان همدان بررسی شده است. از نظر رتبه توسعه، به ترتیب شهرستان‌های همدان، ملایر و بهار بالاترین و شهرستان‌های رزن، اسدآباد و فامنین پایین‌ترین رتبه را در بین شهرستان‌های استان همدان داشته‌اند. همچنین از نظر سطح توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، شهرستان‌های همدان، بهار و ملایر به ترتیب دارای بالاترین رتبه در بین شهرستان‌های استان همدان هستند. از نظر سطوح کلی جرم، به ترتیب شهرستان‌های همدان، ملایر و تویسرکان بیشترین میزان وقوع جرم و شهرستان‌های فامنین، رزن و کبودرآهنگ به ترتیب کمترین میزان جرم را در بین شهرستان‌های استان همدان دارند.

در استان همدان، جهت‌گیری واحدهای صنعتی به سمت شهرهای بزرگ‌تر است و بیشترین آن‌ها در اطراف شهرهای همدان، بهار (به سبب نزدیکی زیاد به مرکز استان) و ملایر استقرار یافته‌اند؛ به طوری که از نظر تعداد واحدها، به ترتیب شهرستان‌های همدان ۴۶/۵ درصد، ملایر و بهار هرکدام ۱۶/۸ درصد و از نظر تعداد شاغلان بخش صنعت، شهرستان همدان ۴۵/۱ درصد، بهار ۱۹/۴ درصد و ملایر ۱۶/۹ درصد را به خود اختصاص داده‌اند، اما در شمال استان (کبودرآهنگ، رزن و فامنین) با توجه به نبود شهرهای مهم و بزرگ به جز رزن که در محور ارتباطی همدان-تهران قرار دارد، کارگاه‌های صنعتی مهمی شکل نگرفته‌اند؛ به خصوص در شمال غرب استان که نه محور ارتباطی مهمی وجود دارد و نه سکونتگاه زیستی بزرگ. در واقع این ناحیه یکی از ضعیف‌ترین نواحی استان از نظر صنعتی است (صیدایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۷-۸). شهرستان‌های همدان با ۶۷۶،۱۰۵ نفر جمعیت و ۸۵ درصد شهرنشینی و ملایر با ۲۸۸،۶۵۸ نفر جمعیت و ۶۵ درصد شهرنشینی به ترتیب دارای بالاترین درصد شهرنشینی و جمعیت در استان هستند، اما شهرستان‌های کبودرآهنگ با ۲۰ درصد، رزن با ۲۵ درصد و فامنین با ۳۶ درصد کمترین درصد شهرنشینی را در استان دارند. همچنین همدان با ۴۱،۸۶۳ نفر و ملایر با ۱۴،۰۵۲ نفر دارای بیشترین مهاجر وارد شده طی پنج سال گذشته بوده‌اند (سالنامه آماری استان همدان، ۱۳۹۷)؛ بنابراین می‌توان گفت شهرهای همدان، ملایر و بهار از سایر شهرهای

استان صنعتی تر هستند و امکانات بیشتری دارند و شهرهای همدان و ملایر مقصد مهاجرت درون‌استانی بوده‌اند.

یکی از شاخص‌های توسعه، شهرنشینی است که با افزایش مهاجرت تحقق می‌یابد، اما این توسعه و شهرنشینی اگرچه دارای آثار مثبتی است، آثار منفی نیز دارد. مهاجرت از روستا و شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ که با هدف جست‌وجوی کار و زندگی بهتر و سکونت در حاشیه‌ها صورت می‌پذیرد، تأثیرات مهم فرهنگی و اجتماعی برجا می‌گذارد. از نظر فرهنگی، ورود افراد به اجتماعات بزرگ موجب تعارض‌های فرهنگی و قومی، گم‌گشتگی و سست‌شدن باورها و ارزش‌های سنتی و مطلق در افراد می‌شود. قرارگرفتن افراد متعدد با فرهنگ‌های متفاوت در کنار یکدیگر موجب می‌شود افرادی که قبلاً به دلیل زندگی در اجتماعات کوچک، ارزش‌ها، هنجارها، پایگاه‌ها و موقعیت‌های اجتماعی را لایتغیر می‌دانستند، با ساکن‌شدن در شهرهای بزرگ، به باورهای مخالف با باورهای قبلی خود آشنا شوند و به سستی باورها و وجود عقاید خود آگاهی یابند و این تحول فرهنگی، زمینه بروز انواع ناهنجاری‌ها و جرائم را فراهم می‌کند. از سوی دیگر، در جمعیت‌های بزرگ، خرده‌گروه‌هایی تشکیل می‌شوند که فرهنگ و سبک زندگی خاص خود و متفاوت با دیگران را به‌وجود می‌آورند که این خود زمینه افزایش جرم و کج‌روی‌های اجتماعی را در جامعه موجب می‌شود.

یافته‌ها نشان می‌دهد بین ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی توسعه با جرائم اجتماعی رابطه مستقیم وجود دارد و این بدین معنی است که افزایش توسعه در ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در شهرستان‌های استان همدان متعاقباً با افزایش جرائم اجتماعی همراه بوده است. همچنین ملاحظه شد بین ابعاد مختلف توسعه با جرائم فرهنگی روابط مشابهی برقرار است؛ بدین صورت که با بهبود توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، جرائم فرهنگی بیشتر شده است. نتایج تحلیل‌ها نشان داد بهبود توسعه در ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با پیامد افزایش جرائم اقتصادی مواجه بوده است. در حالت کلی نیز بهبود توسعه موجب افزایش جرائم اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی شده است. براساس یافته‌های این پژوهش، بین توسعه و ابعاد آن با جرم ارتباط معنادار و قوی وجود دارد. این یافته همسو با نظریه‌های دولارد، دورکیم، مرتون، رویکرد بی‌سازمانی اجتماعی، رویکرد کج‌رفتاری و نتایج پژوهش‌های رودریگو (۲۰۰۹)، بوسول (۲۰۱۳)، خان و همکاران (۲۰۱۵)، محسنی و سلیمانی (۱۳۸۹)، زارع و لک (۱۳۹۰)، خداپرست مشهدی و غفوری ساداتیه (۱۳۹۳) و یوسف‌وند و همکاران (۱۳۹۴) است.

در تبیین رابطه توسعه و جرم باید گفت براساس نظریه بی‌سازمانی اجتماعی، تغییرات شدید اقتصادی و اجتماعی (= توسعه) علت پیدایش جرم است. همچنین مطابق نظریه دورکیم، تغییرات سریع اقتصادی و اجتماعی و حرکت جوامع به سمت مدرن‌شدن (= توسعه)، جامعه را دچار وضعیت بی‌هنجاری، ضعف نظام اخلاقی (وجدان جمعی) و نابرابری‌های بیرونی می‌کند. این شرایط سبب تضعیف الزام‌ها، افزایش فردگرایی و رهاشدن افراد به حال خود می‌شود. اینجاست که آرزوهای نامحدود و لجام‌گسیخته فشارهایی بر فرد وارد می‌کند تا به جرم دست بزند. از سوی دیگر، به عقیده مرتون هنگامی که جامعه نابرابر می‌شود، همه افراد وسایل مشروع رسیدن به اهداف و آرزوها را در اختیار ندارند. از این رو با ظهور احساس محرومیت نسبی و احساس نابرابری در افراد، احتمال انتخاب روش‌های انحرافی دستیابی به اهداف افزایش می‌یابد. زندگی شهری موجب بالارفتن سطح آرزوها و احساس محرومیت نسبی در افراد فقیر می‌شود. با افزایش سطح انتظارات و احساس محرومیت نسبی در افراد، آن‌ها طالب راه‌هایی برای رسیدن به آرزوها و موقعیت‌های برتر می‌شوند (زمینه ذهنی جرم)، اما به علت محدودبودن امکان برآورده‌شدن این آرزوها و انتظارت، زمینه برای ارتکاب جرم فراهم می‌شود.

در پایان می‌توان نتیجه گرفت اگرچه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مزایایی دارد، اگر این توسعه نامتوازن و نابرابر باشد، دارای پیامدهای منفی از جمله افزایش جرم است؛ بنابراین می‌توان گفت توسعه در شهرستان‌های استان همدان گسترش جرم را به دنبال داشته است. در همین راستا ضروری است با واکاوی جایگاه خط‌مشی‌ها و سیاست‌های جنایی در برنامه‌های کلان‌توسعه‌ای، کاهش جرائم به‌عنوان یکی از موضوعات اصلی در رسیدن به اهداف توسعه‌ای منظور شود و هم‌افزایی و همگرایی بیشتر سیاست‌های جنایی و توسعه‌ای مدنظر برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران قرار گیرد.

منابع

- اسماعیل‌زاده، حسن، صفرخانی، رضوان و یعقوب اسماعیل‌زاده (۱۳۹۶)، «تحلیل سطوح برخورداری و رتبه‌بندی شهرستان‌های استان همدان با استفاده از مدل‌های چندمعیاره Topsis و KOPRAS»، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، شماره ۲۵: ۱۵-۲۸.
- بی، ارل (۱۳۸۱)، روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه رضا فاضل، تهران: سمت.
- بشیریه، حسین (۱۳۸۰)، انقلاب و بسیج سیاسی، تهران: نشر نی.

- بیکر، ترز (۱۳۷۷)، *نحوه انجام تحقیقات اجتماعی*، ترجمه هوشنگ نایبی، تهران: روش.
- تقوایی، مسعود و مریم صالحی (۱۳۹۲)، «سنجش سطوح توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان همدان با تأکید بر رویکرد تحلیل منطقه‌ای»، *فصلنامه علمی-پژوهشی برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، شماره ۱۱: ۱۹-۳۰.
- تقوایی، مسعود، وارثی، حمیدرضا و حجت شیخی (۱۳۸۷)، «تحلیل جایگاه و نقش شهر میانی همدان در توسعه منطقه‌ای»، *مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، شماره ۱۱: ۳۷-۶۴.
- حسینی کشاورز، معصومه (۱۳۹۶)، «نظریه‌های فشار اجتماعی مبتنی بر عدم برابری فرصت‌ها دورکیم و مرتون»، *پنجمین همایش ملی فقه، حقوق و علوم جزا*.
- خداپرست مشهدی، مهدی و ماندانا غفوری ساداتیه (۱۳۹۳)، «بررسی ارتباط توسعه‌یافتگی و ارتکاب جرم در اقتصاد ایران»، *فصلنامه دانشنامه حقوق اقتصادی*، شماره ۵: ۲۸-۴۴.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷)، *لغت‌نامه*، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- زارع، بیژن و علی‌اکبر لک (۱۳۹۰)، «بررسی سطح توسعه‌یافتگی با میزان جرائم خشن در بین استان‌ها»، *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، شماره ۳: ۱۲۵-۹۰.
- سخاوت، جعفر (۱۳۸۵)، *جامعه‌شناسی انحرافات*، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- سراج‌زاده، سیدحسین و افروز نوربخش (۱۳۸۷)، «بررسی رابطه توسعه اقتصادی و اجتماعی با جرم زنان در ایران»، *مجله مطالعات زنان*، شماره ۳: ۳۱-۵۲.
- سلیمی‌فر، مصطفی (۱۳۷۶)، «ناهمگونی‌های اقتصادی منطقه‌ای در ایران»، *اطلاعات سیاسی-اقتصادی*، شماره ۱۲۱ و ۱۲۲: ۱۷۲-۱۸۱.
- صادقی، حسین، شقاقی شهری، وحید و حسین اصغرپور (۱۳۹۲)، «تحلیل عوامل اقتصادی تأثیرگذار بر جرم در ایران»، *مجله تحقیقات اقتصادی*، شماره ۶۸: ۶۳-۹۰.
- صیدایی، اسکندر، دینی‌زاده، جمیله و مهدی پیری (۱۳۹۶)، *عملکرد اقتصاد مقاومتی استان همدان در سال ۱۳۹۵*، سازمان برنامه و بودجه استان همدان، همدان: نشر چنار.
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۷)، *انسان‌شناسی شهری*، تهران: نشر نی.
- کشکولی، کریم (۱۳۹۰)، *تبیین جامعه‌شناختی تمایل به خشونت*، رساله دکتری رشته جامعه‌شناسی، تهران: دانشگاه تهران.
- محسنی تبریزی، علیرضا و مهدی سلیمانی (۱۳۸۹)، «تبیین رابطه بین تغییرات اجتماعی-فرهنگی و تغییرات میزان جرم (مطالعه موردی: استان لرستان)»، *مجله مطالعات امنیت اجتماعی*، شماره ۲۴: ۱۳-۳۶.

- معظمی، شهلا (۱۳۸۸)، بزهدکاری کودکان و نوجوانان، تهران: دادگستر.
- ناطق‌پور، محمدجواد (۱۳۸۶)، رویکردی نو در آسیب‌های اجتماعی از نگاه توسعه، تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی دانشگاه تهران.
- Boswell, M. J. (2013), Economic Change and Violence in Cross-National, Regional, and Local Perspectives, Thesis Submitted for the Doctor of Philosophy Degree in Sociology, University of Iowa.
- Caves W. R. (2005), **Encyclopedia of the City**. New York: Routledge.
- Liao, F. H., & Wei, Y. D. (2015), “Space, Scale, and Regional Inequality in Provincial China: A Spatial Filtering Approach”, **Applied Geography**, No. 61: 94-104.
- Lin, Hung-Tso (2010), Fuzzy applications in service quality analysis an empirical study, **Expert systems with applications**, 37 (1): 517-526.
- Khan, N., Ahmed, J., Nawaz, M., & Zaman, Kh. (2015), The Socio-Economic Determinants of Crime in Pakistan: New Evidence on an Old Debate, **Arab Economic & Business Journal**, No. 10: 73-81.
- Lin, H. T. (2010), Fuzzy Applications in Service Quality Analysis an Empirical Study, **Expert Systems with Applications**, No. 1: 517-526.
- Rodrigo, R. (2009), **Development, Crime and Punishment, Accounting for International**, Chicago: University of Chicago.
- Sen, B., & Ali, Z. (2009), Spatial Inequality in Social Progress in Bangladesh, **The Bangladesh Development Studies**, No. 2: 53-78.
- Weiske, K. E. (2007), Welfare States and Crime Rate; an Analysis of the Impact of Welfare State Inclusiveness on the Production of Youth Crime Statistics, **Doctoral Dissertation**, Canada, Quebec & Ontario, School of public policy and administration Carleton university Ottawa, Ontario.
- UNODC (2007), **Crime and Development in Central America**. United Nations Publication Sales.